

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Metų“ anketa

2012-07-02

URNALAS: METAI

TEMA: Požiūriai

AUTORIUS: Vytautas Čepas, Algis Kalėda

DATA: 2012-07

„Metų“ anketa

Vytautas Čepas, Algis Kalėda

1. XXI amžiaus pradžia nėra labai paguodžianti – ekonominės krizės, terorizmas, antiglobalistinis ekstremizmas, gamtinės katastrofos, blogėjanti ekologinė situacija. Kokias išeitis matote žmonėms, tautoms, valstybėms?
2. Kaip vertinate politinius ir ekonominius Lietuvos rezervus sudėtingų naujojo amžiaus iššūkių akivaizdoje? Ir amžinas klausimas – „ką daryti“, kad sumažintume neišvengiamus nuostolius?
3. Kas Jums asmeniškai padeda išgyventi šį nelengvą laikotarpį? Iš kur semiatės stiprybės? Kokie elgesio archetipai būtų tinkamiausi šiandien?

Vytautas Čepas

1. Nepataikysiu į taktą, bet man XXI a. pradžia neatrodo nei nepaguodžianti, nei tragiška – juo labiau grasanti kokiomis nors apokalipsėmis. Gal esu absoliutus nenuovoka, bet tikrai nemanau, kad pasaulį, ypač Lietuvą, yra apėmusi kažkokia globali ekonominė krizė, kad dažniau nei anksčiau dreba žemė, dega miškai, kyla potvyniai. Visada buvo panašiai – chaosas, nelaimės, konfliktai ir incidentai žmoniją lydėdavo ir geresniais, ir blogesniais laikais. Lietuva irgi nėra išimtis. Buvo visko, net žemės drebėjimų, neaplenkė ir potvyniai, miškų gaisrai, geležinkelių ir automobilių katastrofos, cheminės nelaimės, šiurpūs žmonių žudymai... Problema kita – kaip mes visa tai pergyvename, kaip vertiname, kokią patirtį įgyjame.

Štai kad ir vadinamoji ekonominė krizė. Tačiau pasakykite, ar Lietuvoje kada nors buvo kitaip? Krizė yra mūsų likimas, amžina būsena sąmonėje. Tarsi genys medžių stunksentų – „krizė, krizė, krizė“! Niekada nesibaigianti, viską apimanti, bet visus tenkinanti krizė! Valdžią – dėl nesugebėjimo tvarkytis savo valstybėje, sveikatos

apsaugą – dėl skurdo, švietimo sistemą – dėl nuolatinio pinigų trūkumo, varguolius – dėl kaskart gausėjančių išmokų ir kompensacijų. Pensininkams aiškinama, kad jų pensijos mažos dėl to, kad krizė, kultūros darbuotojų mikroskopinius atlyginimus taip pat suėda krizė, minimalus uždarbis yra menkas ir jo neįmanoma padidinti dėl krizės! Ir taip be galo, be krašto. Bet juk tos pensijos mažos buvo ir prieš dvidešimt, ir prieš dešimt metų, kultūros ir meno žmonės lygiai taip pat vargo ir tada, ir dabar, atlyginimų minimumas, jei ir augo, tai tik kosmetiškai.

Ką gi gali padaryti, jei krizė kalama žmonėms į galvas per visas įmanomas „mass medias“. Ir įkalama! Krizė Lietuvoje nepriklauso nuo metų laiko, įvykių Artimuosiuose Rytuose ar Tolimuosiuose Vakaruose, geros ar blogos valdžios, politinių vėjų ar skersvėjų. Krizė yra mūsų gyvenimo būdas, slypintis nenumaldomame geisme jaustis kankiniais, skriaudžiamais, nesuprastiems ir neįvertintiems.

Taigi krizė yra natūrali lietuvių būseną ir net jei įvyktų toks stebuklas, kad pradėtume gyventi kaip inkstai taukuose, krizę vis tiek sugalvotume. Krizinis mąstymo būdas yra persmelkęs mūsų sąmonę, elgesį, bendravimą. Tokią situaciją lemia dvi svarbios priežastys. pirmiausia per amžius susiformavęs autsaiderio, arba „paskutinio eilėje“, archetipas. Mums visą laiką atrodo, kad kitiems sekasi geriau, kad ten gyvenimas puikesnis ir laimingesnis. Be to, nuolat vaidenasi paradoksaliausi sąmokslai, vidaus ir išorės priešai, su kuriais reikia aršiai kovoti. Potencialius draugus mes mikliai paverčiame priešais, o su jais aistringai glėbesčiuojamės. Toks karščiuojantis mąstymas, persmelktas amžino nelaimėlio sindromo, natūraliai formuoja specifinį aplinkos matymą, kai ryškiausiai švyti ne žėrinčio pasaulio spalvos, o visą žmonių būti košianti nykuma ir nuolatiniai jos palydovai – beprasmybė ir kančia.

Taip tikrovę regintiems visada atrodo, kad kitur yra geriau, jaukiau, saugiau, kad kažkur ten žmonės laimingi, kad jų gyvenimas prasmingesnis. Tad nenuostabu, kad tokių kaip mes santykis su pasauliu dažniausiai remiasi niurzglumu ir pagieža. Todėl ir krizė, kaip karpa ant nosies, yra neatskirama viso mūsų gyvenimo dalis. Atimk krizę ir egzistencija neteks prasmės.

Kitas svarbus krizinio mąstymo elementas yra lyginimas. Bėda ta, kad šiuo atveju lyginami nors ir homogeniniai, bet nelygiaverčiai dalykai. Štai žmogelis virkauja, kad antai Vokietijoje žmonės gyvena kaip Dievo užpečkyje. Geriau ir Anglijoje, ir Japonijoje, ką ten kalbėti apie skandinavus. O pas mus nesibaigiantis maknojimas per purvą, kitaip tariant – krizė! Tačiau toks godotojas kažkodėl neprisimena, kad penkiasdešimt metų mūsų valstybės ėjo į priešingas puses. Vakarų Europos šalys – progreso, o mes, vedami idiotų gaujos, – regreso keliu. Mus skiria didžiulė daugiau kaip penkiasdešimties metų praraja, kurios, kad ir gerai išibėgėjęs, greitai neperšoksi.

Taigi krizę Lietuvoje galima apibūdinti ne tik kaip realią, nepalankią mums ekonominę ir finansinę situaciją, bet ir kaip tam tikrą pasaulio matymą, veikiamą ne tik istorinių sąlygų, bet ir specifinių socialinių bei psichologinių aplinkybių. Ir toks mąstymas yra taip stipriai įsikerojęs mūsų sąmonėje, kad, net stipriai pasistūmėję socialinės gerovės link, sukepusiomis lūpomis vis tiek vapame: „krizė, krizė, krizė“!

Ar reikia Lietuvai baimintis terorizmo? Šiuo požiūriu pas mus kur kas ramiau nei Vakarų Europoje, kur dėl siekimo prisitraukti pigios darbo jėgos, o vėliau ir dėl

visiškai nekontroliuojamos migracijos susiklostė nepalanki demografinė situacija. Suprantama, tokios progos negalėjo praleisti įvairios teroristinės ir radikaliosios religinės organizacijos.

Tad padėtis Lietuvoje kur kas geresnė. Į neturtingą, savo problemas sunkiai sprendžiančią šalį užklysta tik romantikai ir nuotykių ieškotojai, o nelegalai stengiasi kaip įmanoma greičiau prasibrauti į Vakarų. Esame neįdomūs ir užsienio turistams. Tie keli Kauno nevispročiai, bandę porą kartų nuleisti nuo bėgių traukinius, dar keli vyriokai, prie butelio kažką paistę apie pasikėsinimą lyg į Šv. Tėvą, lyg į G. Bushą, o atsipagirioję nelabai beprisiminę, ką ruošėsi daryti, ir yra visas Lietuvos „elitas“. Tiesa, dar viena ekscentriška ir savivoką praradusi mergiotė nūnai tampoma po teismus už tai, kad lyg norėjo kažką susprogdinti ar pati susisprogdinti. Bene ir viskas!

Dėkui viešpačiui, Breiviko Lietuvoje nėra. Tačiau blogi, negero kvapo dalykai yra baisus užkratas, sklindantis daug greičiau nei gera žinia, tad net dabar Lietuvoje niekas negarantuotas, kad koks nors pusprotis, pastvėręs kalašnikovą, nepuls „spręsti“ globalių pasaulio problemų.

Penkiasdešimt metų trukęs okupacinis teroras, tautos naikinimas, dvasinis genocidas, protų kontrolė užgrūdino žmones, pripratino prie baimės, išugdė atsparumą stresui. Kol kas viskas gerai, be to, viskas vyksta kažkur, toli ir didelio pavojaus mums nekelia. Atrodo, bent nuo šitos Dievo rykštės esame apsaugoti.

Bet juk iki pernai taip galvojo ir norvegai.

Tačiau, kad ir kas atsitiktų, teroras negali reguliuoti žmonių gyvenimo. Teroristai gali laimėti mūšį, karo – niekada!

Dabar virkaujama dėl katastrofiškos ekologinės situacijos. Pasiklausius tokių virkautojų šnekų taip ir norisi gultis į kapo duobę: maisto produktai – nuodas, daržovės prifarširuotos chemijos, vanduo – vien nitratai ir kitoks „brudas“, o jau oras, kuriuo kvėpuojame!.. Ir dar vaistai, kurie, be abejo, turi žmogų greičiau į kapus nuvaryti. Drabužiai ir patalynė tinka tik numirėlius aprengti ir paguldyti, dar mus supa debesys nuodingų dulkių, bičių medus sukelia alergiją, o vaikų žaislai skirti mažiesiems apnuodyti.

Tai toli gražu ne visas šiuolaikinių sveiko gyvenimo specialistų ir ekologų oracijų sąrašas. Gal šiame ašarojime, o tiksliau – žmonių gąsdinime ir yra kiek tiesos, juk visko gyvenime pasitaiko, bet kad taip viskas būtų užkręsta, apnuodyta ir užteršta, tikėti gali tik labai toli nuo realybės nutolęs protas.

Palyginkime anų laikų Lietuvą su dabartine. Prieš gerus dvidešimt metų pusvalandį pabraudęs po Kuršių marias įsitaisiau tokį niežulį, kad geriausi gydytojai vargiai padėti galėjo. Apie maudymąsi Nemune apskritai visi buvo pamiršę. Dabar be didelio pavojaus gali braidyti ir maudytis, ir nieko blogo neatsitinka, nei niežuliai užpuola, nei dėmėm išmuša, nei votys kamuoja. Nesakau, kad mūsų upėmis pradėjo tekėti distiliuotas vanduo, o marias maitina tik giluminiai šaltiniai, tačiau situacija tikrai nebėra tokia tragiška, kokia buvo anksčiau. Gamybai keliami reikalavimai sunkiai sulginami su anų laikų technologijomis. Net tokios ekologiškai agresyvios pramonės šakos, kaip chemija, energetika, statybinių medžiagų gamyba, nebėra ta viską aplinkui

naikinanti pragaro liepsna. Jau nekalbu apie intensyviai tvarkomą šiukšlių surinkimo ir panaudojimo sistemą.

O mes, kaip gūdžiu sovietmečiu, sulindę į virtuves arba susispaudę alubaryje prie žuvimi pradvisusio stalo, zuliname vieną ir tą pačią plokštelę: viskas blogėja, visi kvailiai, visi vagys!

Suprantama, už švarią aplinką kovoti privalu, tačiau tai, ką dabar girdime iš žmonių, įvardijančių save žaliaisiais arba ekologais, vargu ar galima vadinti kova. paprasčiausias žmonių klaidinimas ir gąsdinimas. Ir daroma tai labai paprastai. Paimama kokia nors problema ir pradedama utriuoti iki beprotybės. Jei kalbame apie atominę elektrinę – ji būtina ant tektoninio lūžio, jei chemijos fabrikas – toks nuodingas, kad po metų dvejų viskas aplinkui išnyks, jei sąvartynas – būtina tokioje vietoje, kurioje tik pakenks žmonėms.

Tačiau, gerbiamieji, kur surasti vietą be gyventojų? Vienokie ar kitokie nepatogumai iškyla visada, bėda ne tiek dėl prastų technologijų, bėda, kad valstybė nesugeba tartis su žmonėmis, nemoka kompensacijų už sukeltus nepatogumus, pagaliau, net pažadėję – neįvykdo!

Be abejo, siekiant švaresnio gyvenimo, būtina galvoti ne tik apie gamybą be atliekų, apie ekologišką maistą, apie atsinaujinančios energijos šaltinius, tačiau net šitame šventame žygyje neišvengsime bukaprotiško žmonių nepasitikėjimo, nemotyvuotos priešpriešos, ciniško dezinformavimo. Tačiau visiems mums reikia įsikalti į galvas vieną protingą teiginį – stovėjimas vietoje yraėjimas atgal! Tad reikėtų judėti pirmyn, kad apsidairę nepasijustumė vėlei atsidūrę „balanos gadynėje“. Gal žmonės tada buvo laimingesni, bet vargu ar dabar bent vienas lietuvis tokios laimės norėtų.

Savaime suprantama, nei žmonėms, nei tautoms, nei valstybėms nelinkiu grįžti prie balanos arba dar toliau. Išėitis viena – gyventi santarvėje gerbiant kitų papročius, tradicijas, kalbą, kuo tauriausiai elgtis su gamta, tausojant visa, ką yra sukūrusi žmonija. Na, o malonesiems tautiečiams jau seniai derėjo išslysti iš gniuždančių niurgzlumo, pavydo ir pagiežos pančių.

2. Apie rezervus kalbėti visada sunku. Jie dažniausiai yra nematomi ir dienos šviesoje pasirodo tada, kai avangardas pradeda leisti paskutinį kvapą arba kai dėl kokių nors taktinių sumetimų patraukiamas į šalį. Politika – toks kovos laukas, iš kurio kovotojus arba išstumia jėga, arba išneša kojomis į priekį. Į tas vietas turėtų pretenduoti „rezervistai“, deja, aukštojoje politikoje taip nėra. Visose parlamentinėse partijose, ir ne tik jose, dominuoja „savųjų“ principas. Jei nesi „artimas imperatoriui“, tau, geriausiu atveju, teks mimanso aktorius vaidmuo. Galėsi nurodytu laiku nurodytoje vietoje paloti, pakniaukti arba pastovėti kokioje mizanscenoje su alebarda. Ir tiek! Solo partijas visados trauks savi, kad ir nelabai balsingi, nelabai protingi.

Esant tokiai situacijai, prasimušti gali tik rėksniai, t. y. asmenys ganėtinai primityvūs, linę į paranoją, tačiau atraktyvūs. Politikos aborigenams nenumaldomai senstant, rėksnių ir sąmokslų teorijų kūrėjų bei neklystančiai žinančių, kur yra tiesa ir teisybė, statusas auga. Į aukštus politinius postus veržiasi ne tik menkiausios patirties neturinčios personas, bet ir visokie pašlemėkai, avantiūristai ir nevykėliai artistai.

Suprantama, réksniai ir kitokie skardžiabalsiai visada ne tik geriau girdimi, bet ir matomi. Todėl ilgainiui Lietuvoje taip susiklostė, kad politikoje šeimininkauja jau nieko nebenulemiantys ir tik procedūras išmanantys politikos aborigenai, galėję jau seniai mėgautis užtarnautu poilsiu, ir politiniai triukšmadariai. Pirmieji dėl seniai susiformavusių stereotipų yra nebepajėgūs ką nors racionalaus pasiūlyti, o antrieji, genami neįveikiamo potraukio sensacijoms ir savojo ego demonstravimui, apie valstybės valdymą galvoja mažiausiai.

Apsižvalgykite, ar daug dabar mūsų politikoje... politikų, t. y. žmonių, gebančių matyti ne tik detales, bet ir visumą, ekstrapoliuoti politinių struktūrų veiksmus ne nuo vieno skandalo iki kito, bet bent metams dvejiems į priekį? Ko gero, užtektų vienos rankos pirštų visiems suskaičiuoti.

Taigi mūsų politikoje viskas apversta aukštyn kojomis. Tie, kurie turėtų kiurksoti giliame rezerve ir kruopščiai mokytis sudėtingo valstybės tvarkymo meno, diktuoja politikos madas, o tie, kurie galėtų būti tikrasis avangardas, į viską numoję ranka sėdi universitetų katedrose, kapstosi įvairiuose investiciniuose projektuose arba dairosi pelningesnio darbo užsienyje.

Kaip išsrėbti šitą košę, niekas dorai nežino, juolab visi nūdienos politikai ir politikieriai į seimus ir tarybas atėjo teisėtai, t. y. pagal Lietuvos įstatymus. Vargu ar ką pakeistų ir rinkimų sistemos pertvarka. Rinkėjas vis viena liktų tas pats. Tad kad ir kaip trivialiai skambėtų, vienintelis būdas pakeisti situaciją yra nenuilstamas ir nenutraukiamas tautos švietimas, autoritarinio raugo iš jos smegenų plovimas, savarankiško, laisvai mąstančio proto ugdymas. Jei visa tai turėtų, dabar nereikėtų verkšlenti dėl nesibaigiančių krizių, neteisybės, per visus galus sumauto gyvenimo.

Na, o ekonominiai rezervai mūsųose visai neišnaudoti. Daugelis juos painioja su materialiniais ar gamtiniais ištekliais. Tai du skirtingi dalykai. Antai Japonija neturi jokių gamtinių išteklių, bet yra sukūrusi didžiulius materialinius ir neišsivaizduojamus ekonominius rezervus! Kodėl? Po antrojo pasaulinio karo, nušlavus nuo arenos senąją karą sukėlusią politikų kartą, ten atėjo žmonės, gebantys matyti valstybės ateitį, o ne kapstyti po jos praeitį. Būtent jie, pasitelkę galias nacionalines tradicijas ir papročius, ne tik išvedė tautą iš kolapso, bet ir sukūrė vieną galingiausių pasaulio ekonomikų.

Pasirinkti reikia ir Lietuvai. vargu ar protinga blaškytis nuo bulvių auginimo prie lazerinių technologijų. Ar bus atrastas tas laimės receptas, parodys ateitis. Vilties yra, o ir mūsų kaimynai suomia, švedai, norvegai savo kelią jau seniai atrado. Be abejo, teks jo ieškoti ir mums. Ir kuo greičiau ir ryžtingiau tai padarysime, tuo tvirtesni bus mūsų ateities valstybės pamatai.

3. Rašiau, kad man šis laikotarpis ir apskritai gyvenimas nėra nei sunkus, nei slegiantis. Mano kartos potyrių, emocijų, prisiminimų pavydės ne viena po mūsų atėjusi karta. Šis laikotarpis yra puikus savo iššūkiais, permainomis, netikėtumais. Neabejoju, kad taip galvoja dauguma žmonių, nesimeldžiančių pinigams, nešliaužiojančių keliais apie materialines vertybes, neįklampusių į vartotojų visuomenės žabangas, nesisielojančių dėl savo neva netinkamos padėties visuomenėje, dėl neįvertinimo ar kokio užsitarnauto, bet negauto medalio...

Tačiau bėda ta, kad daugelis žmonių Lietuvoje ne gyvena, bet stengiasi išgyventi. Tas išgyvenimo sindromas taip stipriai įkaltas į protus, kad pasiklausius kalbų atrodo, jog ką tik praūžė baisus karas, kad mažiausiai pusę tautos išguldė maras, o dabar valstybėje – badas ir anarchija. Net milijonus vartantys, iš užsienio kurortų neišlendantys – ir tie „stengiasi išgyventi“. Nenori lietuvis gyventi, nors tu jam kuolą ant galvos tašyk! Kur kas maloniau yra jaustis kankiniu, nelaimėliu ir dar bala žino kokiu bėdžiumi. Na, jei tokia žmonių prigimtis, jei tokiais patinka būti, tai vargu ar ką nors pakeisi.

Bet ne visi tokie! Ne visi dėl niekų iškart puola virkauti, dejuoti ir šauktis Dievo pagalbos. Yra žmonių, kurie paprasčiausiai... gyvena! Džiaugiasi sėkme, liūdi, jei nesiseka, kada juokinga – kvatojasi, reikalui esant nubraukia ašarą, nesuka sau galvos dėl smulkmenų, nesikamuoja dėl galbūt kada nors, kur nors įvyksiančios nelaimės, šiek tiek myli save, labai – savo brangius žmones ir netrukdo gyventi kitiems. Tokie žmonės gyvena harmonijoje su gamta ir visuomene, jaučia jų impulsus, kuriuos lengvai paverčia vidinėmis savo sielos nuostatomis, dėl to nesunkiai pakelia visokias perturbacijas, ekonomines ir kitokias krizes bei nelaimes.

Taip nusiteikusių Lietuvoje, švelniai tariant, nėra per daug. Kur kas dažniau sutiksi niurzglį, viskuo nepatenkintą, įtarų, nepasitikintį net savo tikra motina, pikčiurną, liejantį pagiežą ant viso pasaulio. Kartą neiškentęs vieno tokio paklausiau:

- Ko visą laiką toks paniuręs, nepatenkintas?

- O dėl ko džiaugtis? – klausimu į klausimą atsakė.

Ir tikrai – dėl ko? Jei sveikas, darbą, šeimą, gražius vaikus turintis vyras nesupranta, dėl ko reikia džiaugtis gyvenimu, gal tikrai jam kažkas negerai. Tačiau kai matai pulkais slenkančius tokius paniurėlius, nejučia į galvą braunasi mintis – nejau šie galvoja, kad likimas jiems yra skyręs du gyvenimus. Nejau per pirmąjį nusprendė kankinti save ir aplinkinius, o antrą – paskirti džiaugsmui ir malonumams. Be abejo, jie taip nemano, tačiau tą kiekvienam žmogui įgimtą vidinę stiprybę suėdė komplikotas, baikštus ir trapus santykis su aplinkiniu pasauliu, nudažęs juoda spalva ne tik asmeninę paniurėlių būtį, bet ir viską aplinkui.

Tos stiprybės ne kažkiek turime ir mes, tad jos tausojimas, mokėjimas džiaugtis smulkmenomis, kasdienybės harmonija, bendravimo malonumais... Bet jau girdžiu: „...kokie ten malonumai, kai mokesčiai...“, „...anokia čia harmonija, kai Kubilius...“ Va, ir viskas! Kai neturi gebėjimo į pasaulį žvelgti su humoru, daug ką nuleisti juokais, nusileisti, nesuabsoliutinti smulkmenų, nuskursta vaizduotė, užmiega mąstymas, numiršta individualumas.

Klausiate, koks archetipas optimaliausias? Viskas juokingai paprasta – išmok kasdienybėje rasti bent lašą linksmumo, porą spindulėlių šviesos, saują švelnumo, pluoštelį pagarbos, glėbį meilės. Ir tada – eina velniop visos krizės, globalizmai su antiglobalizmais ir ekstremizmai.

Juk gyvenimas gražus ir dosnus tik tiems, kurie į jį nežiūri pernelyg rimtai.

Algis Kalėda

1. Nėra abejonių, kad klausime formuluojama diagnozė gana tiksliai įvardija esmines „mūsų nerimo žiemos“ priežastis ir aplinkybes. Kapanodamiesi it bevaliai šapeliai ir tarytum pritrenktos žuvelytės plūduriuodami sūkuringame mūsų šimtmečio pradžios vandenyne, jaučiamės praradę patikimesnius kelrodžius ir pasimetę baugioje egzistencinėje tuštumoje. Neturime, kaip atskiri individai, pakankamai tvėrmės ir galių, kad su/pristabdytume bankų griūtis, nomadiškų antplūdžių (arba Europos islamizacijos) stimuliuojamą atoveiksmiņi ekstremizmą, juo labiau – gamtos kataklizmus ir ekologines grėsmes. Nors Lietuvoje kiek ramiau, tačiau klaikybės netolimoje apsuptyje (atsitiktinių žmonių žudymai Prancūzijoje, Norvegijoje, metro sprogimai Baltarusijoje) verčia gūžtis, baugiai dairytis aplink. Šiuo požiūriu, drastiškiau tariant, esame neįgalūs, bejėgiai. Jeigu žvelgsime globaliu akipločiu, be sakralizuotų apoteozijų, suvoksime, kad pavienis žmogus neturi tolimos ateities: nuo amžių amžinųjų jis vienišas, grėslių nuojautų hipnotizuojamas dairosi į beribę visatą, bedugnį dangų, sustingęs stūkso it Velykų salos „moai“, bijodamas amžinosios mirties ir laukdamas, kada ims „drebėti dangus ir žemė“.

Manychiau, kad tas stiprėjantis būties nerimas, atsidūrus dabarties konfliktų akivaizdoje, labai susijęs taip pat su bendromis mūsų epochos disproporcijomis tarp sąmonės ir veiksmo, tarp klausimų „Kas su mumis vyksta?“ ir „Ką daryti?“ Jos vis dažniau įgauna iškreiptus, groteskiškai deformuotus pavidalus, kai sprogstamuju mišiniu tampa nereflektuoti ideologiniai simuliakrai, neatpažintos fantasmagorijos. Esame tarsi objektas kažkokiam iš viršaus mus stebinčiam psichoanalitikui, sumodeliavusiam neįprasčiausias situacijas. Slavojus Žižekas studijoje „Sveiki sugrižę į tikrovės dykumą“ rašo apie keistas nūdienos sociopsichiką užvaldžiusias „tikrovės pasijas ir regimybės pasijas“, kurių kontekste mėgina paaiškinti tuos agresyvius prieštaravimus. Antai, pasak jo, „terorizmas (Baaderio-Meinhofo „gauja“ ir t. t.) rėmėsi prielaida, jog masės taip giliai įklampusios savo apolitiškame konsumeristiniame būvyje, kad jų tiesiog neįmanoma pažadinti įprastu politiniu švietimu ir sąmoningu skatinimu – reikia daug drastiškesnės intervencijos, norint prikelti jas iš ideologinio sąstingio, iš hipnozinės konsumeristinės būklės, ir tik tiesioginė prievartinė intervencija, pavyzdžiui, prekybos centrų sprogdinimas būtų veiksmingas. Ir argi tas pats, tik skirtingu lygmeniu, negalioja šiandieniniam fundamentalistiniam terorizmui? Ar jo tikslas nėra pažadinti mus, Vakarų piliečius, iš mūsų sąstingio, iš panirimo mūsų kasdieniame ideologiniame pasaulyje?“ (Slavoj Žižek, „Viskas, ką norėjote sužinoti apie Žižeką, bet nedrįsote paklausti Lacano“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 355).

O vis dėlto... Katastrofizmo būsenos, eschatologinė savijauta, ideologiniai mirażai žmogų lydėjo nuo pat visos šios genties atsiradimo, tolydžio tokias nuostatas veikė konkrečiame sociume susiformavę vaizdiniai, būtiškieji konceptai. Nė kiek nepretenduojau į giliamintiškus istoriosofinius apibendrinimus, tačiau, žvilgtelėjęs platesniu akipločiu, esu linkęs manyti, kad šis šimtmetis kol kas nėra kaip nors labai ypatingai išsiskiriantis. Juk ir XX a. pradžia, brėžusi absurdu nuengto žmogaus „Proceso“ vizijas, kūrė masių užvaldytos civilizacijos saulėlydžio koncepcijas, anaipol nebuvo nei rami, nei optimistinė, nei negrėsminga. Kaip, beje, ir XIX šimtmečio slinkty (jau du šimtai metų sukanka nuo Napoleono karų). Galbūt tie laikai buvo net labiau šurmulingi ir bauginantys: užė nuožmūs karai, siautėjo žudikiškos revoliucijos, vos alsavo laisva mintis, buvo gniuždomos ir engiamos tautos, smaugiamos jų aspiracijos. Tačiau lygia greta mušė meno, kultūros versmės: klestėjo

Vilniaus *Alma Mater* su romantizmo polėkiais ir bundančia lietuvybe; kito šimtmečio pradžioje, ypač po spaudos atgavimo (nelyg Henri Bergsono *Élan vital*), prasiveržė vitališkos energijos kupinas lietuvių tautinės literatūros srautas.

2. Žmonės glaudžiasi vienas prie kito ir kuria bendruomenes, ieško jose gilesnio savo vienišos būties įprasminimo, tam tikros saugesnės prieglaudos daugybės iššūkių akivaizdoje. Stiprybė – vienybėje, susitelkusioje koku nors pamatu, ypač prigimtinu, etniniu. Tad atskirų asmenų, žmonių nuostoliai, jeigu jie praranda arba vienybės jausmą, arba pamatus, aišku, galop irgi sumuojasi ir virsta visos tautos nuostoliais. Bet turbūt taip buvo / yra visais amžiais. Net ir toji baisi „Lietuvos tuštėjimo“ grėsmė, dabar auganti kone geometrine progresija, tautą juk alino ir anksčiau: prisiminkime posukilimines tremtis į Sibirą, išėviją į „Ameriką pirtyje“, prisiminkime frankus krukus, Čikagos skerdyklas, vargų „džiungles“, pokarines DIP stovyklas, perpildytas inteligentų, „išėjusių negrižti“... Tautos ir valstybės – kokie jų *rezervai*, ištekliai, viltys, iš kur jos turėtų semtis savo stiprybę? Turbūt daugiausia iš savęs, t. y. iš mūsų visų, iš „jaunosios Lietuvos“, nes, kaip įtikinamai rodo istorija, itin retais atvejais paspirties galima tikėtis iš kitur, iš kaimynų. XIX ir XX a. pradžioje lietuvybė vis dėlto neturėjo šviesių perspektyvų, todėl netgi nuolat paaimanuodami, netgi skeptiškai, neoptimistiškai gretindami anuos laikus su šiandiena, turime šiuo požiūriu pripažinti neabejotinus dabarties pranašumus, pirmiausia susijusius su nepriklausomu būviu ir įsijungimu į tarptautinio lygmens komunikacijas. Paradoksas: kad ir kaip būtų keista, bet jie šiandienos žmonėms žadina veikia nuogaštavimus, o ne tik viltingas ateities svajones, – pavyzdžiui, net ir išsikovota derama vieta didžiausiose tautų ir valstybių bendrijose. Atsivėrimas „didžiajam“ pasauliui nėra vienaprasmis ir nekomplikuotas, jis yra egzistencinis iššūkis, kurį galima palyginti su mažesnės upės situacija, kai ji pagaliau pralaužia užtvartą ir dideles vandens akvatorijas. Jie neatsispiriamai traukia, vilioja, „nebeužtvarko upės bėgimo“, bet ar ilgam pakaks tų, jų maitinančių, šaltinių? Nemuno, Neris istorija rodo, kad labai labai ilgam... Kita vertus, aštrėjantys išlikimo, tautiškumo dalykai neturėtų būti traktuojami vien kaip iššūkis kam nors, o greičiau – kaip atsakas, tvermės paliudijimas.

3. Asmeniniai mūsų pavienių būčių išgyvenimai, mano įsitikinimu, negali tvyroti beorėje erdvėje, būti atsiję nuo bendruomenės, tautos savijautos, jos vaizdinių, dvasinės būklės, etinių hierarchijų. Ypač dabar, kai net ir privačią erdvę (nepainioti su *privačia valda!*) persmelkia visagaliai komunikacijų *ūkai*. Archetipai (jie irgi *kolektyvinės* sąmonės matricos) tik tada optimalūs, kai kristalizuojasi sandūrose tarp *ego* ir sociumo, tarp natūros ir kultūros... Regis, tik tuomet jie tampa stiprybės galimumo versme ir padeda orientuotis klausimų-atsakymų labirinte. Net ir tarp tų, kurių kone neįmanoma racionaliai reflektuoti ir kuriuos tegali intuityviai pajauti ir suvokti metafiziniu arba literatūriniu lygmeniu. Kaip tą garsųjį Czesławo Miłoszo algoritmą „Unde malum?“ („Iš kur blogis?“).

Vis dėlto norėčiau būti konkretnėje vietoje ir laike, *čia* ir *dabar*, – dar grįžtelėti prie ankstesnio retorinio „Ką daryti?“ (arba kaip vienas mano amžinatilsį kolega sakydavo: „Kur besdėsi?“). Į tuos paskutiniuosius anketos punktų interogatyvinius sandus norisi atsakyti žinomų poetų rinkinių pavadinimais ir jų parafrazėmis. Kai esi „Po tylinčiom žvaigždėm“, „Tuštumoje“ ar „Peleno mieste“, kai neišvengiamai susiduri su „Kurčio asiliuko“ sindromu, gal reikia „Paglostyti žolę“, austi „Voro stulpą“ ir juo ropštis, rankioti „Aguonų pelenus“, o „Jeigu“ liks tik „Vargšas Jorikas“, žvelgiantis į

„Sudėvėtus pasaulius“, ir turėsi tikrai „Tylos matavimo vienetus“, tada pagaliau turėsi teisę atsakyti vien: „(...)“.